

”On ollut etuoikeus opiskella ruotsia”: yliopisto-opiskelijat pohtivat ruotsin kieltä ja sen opiskelua

Artikkelissa esitellään narratiivista tutkimusta, jossa tarkastellaan ruotsia toisena kotimaisena kielenä opiskelevien suomenkielisten ja kaksikielisten yliopisto-opiskelijoiden pohdintoja ruotsin kielestä ja sen opiskelusta. Tuloksista ilmenee, että opiskelijoilla on yleensä vahva tunneside ruotsin kieleen ja sen opiskeluun. Ruotsin kieli koetaan rakkaana ja arvokkaana, ja sitä opiskellaan päättäväisesti, vaikka mediassa ja lähipiirissäkin esiintyvät negatiiviset asenteet ruotsin opiskelua kohtaan koetaan haasteellisina.

Julkaistu: 14. joulukuuta 2017 | Kirjoittanut: Anne Huhtala

Tutkimuksen sanotaan usein lähtevän liikkeelle ihmetyksestä. Niin tapahtui myös tämän tutkimuksen kohdalla. Havahduin miettimään omaa työtäni ruotsin kielen yliopistonlehtorina kahden toisistaan hyvin kaukana olevan diskurssin välillä. Yhtäältä seuraan jo työni vuoksi suomalaisessa yhteiskunnassa käytävää (välillä kiihkeääkin) keskustelua ruotsin kielen asemasta pakollisena oppiaineena perusopetuksessa. Keskustelun pohjalla tuntuu olevan ajatus siitä, että suomenkielisen enemmistön ei välttämättä ole tarpeen opiskella kieltä, jota puhuu äidinkielenään vain runsas 5 % väestöstä. Englannin asema kieltenopetuksessa on puolestaan niin vahva, että monille se tuntuisi riittävän (suomen ohella) ainoaksi opiskeltavaksi kieleksi. Toisaalta taas kohtaan opettaessani jatkuvasti motivoituneita ruotsin kielen opiskelijoita, jotka vaikuttavat innostuneilta sekä kielestä että sen opiskelusta. Tämä diskurssien ristiriitaisuus on osaltaan vaikuttanut siihen, että olen viime vuosina ryhtynyt tutkimaan kieltenopiskelijoiden motivaatiota ja käsityksiä ruotsin kielestä ja sen opiskelusta. Tässä artikkelissa tarkastelen sitä, mitä ruotsin kieli ja sen opiskelu ruotsin opiskelijoille merkitsevät.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

(a) Miten ruotsia toisena kotimaisena kielenä opiskelevat suomenkieliset ja kaksikieliset opiskelijat kokevat opintonsa, ja miten he kuvailevat suhdettaan ruotsin kieleen?

(b) Millaisia metaforia opiskelijat käyttävät kuvaillessaan ruotsin opintojaan ja ruotsia kielenä?

Teoriataustaa

Tutkimukseni on perustaltaan narratiivinen. Lähtökohtana on ajatus siitä, että se, mitä ja miten kukin ihminen kertoo itsestään, on merkityksellistä hänen

minuutensa kannalta. Se, mitä kerrotaan, ei vain heijasta vaan osaltaan myös rakentaa identiteettiä (esim. Bruner 1987, 1996; Heikkinen 2002; Johansson 2005). Myös kontekstilla on merkitystä: kuten useat tutkijat ovat todenneet, itsestä ja oman elämän tapahtumista kerrotaan eri tavoin eri konteksteissa. Identiteetti on luonteeltaan dynaaminen, kontekstuaalinen ja kielellisesti rakentunut (Varghese ym. 2005).

Ihmiselle on luontaista kuvailla omia tuntemuksiaan ja kokemuksiaan metaforien kautta. Usein käytetään jotain tuttua, konkreettista ilmausta, kun yritetään hahmottaa tai selittää vaikeasti ymmärrettävissä olevia abstrakteja ilmiöitä, kuten vaikkapa elämää ja sen merkitystä. Elämän ihmeellisiä sattumuksia on paljon helpompi käsittää, kun niitä ajattelee esimerkiksi tutun matka-metaforan kautta. Elämän matkalle voi osua monenlaisia seikkailuja, risteyskohtia ja kompastelujakin, mutta silti jatketaan eteenpäin – välillä innokkaammin, välillä väsyneemmin – kunnes saavutaan perille. Metaforat voidaan siis nähdä paitsi kielellisinä ilmauksina, myös kognitiivisena ilmiönä. (Ks. Lakoff & Johnson 1980; Lakoff & Turner 1989.) Ihmisen ajattelun ja koko käsitejärjestelmän voidaan ajatella olevan pohjimmiltaan metaforisesti rakentuneita. Tosin eri ihmiset voivat tulkita metaforia eri tavoin, koska heidän kokemuksensakin ovat erilaisia. Samassa kulttuuripiirissä elävien kokemuksissa on kuitenkin paljon samankaltaisuuksia, joten ihmiset pystyvät ainakin jollain tasolla ymmärtämään toisiaan. (Lakoff & Johnson 1980.)

Aineisto ja menetelmät

Olen käyttänyt tutkimukseni aineistona 34 yliopisto-opiskelijan ruotsinkielisiä kirjoitelmia. Opiskelijat ovat pääosin suomenkielisiä, mutta muutama heistä kuvaili olevansa enemmän tai vähemmän kaksikielinen. Kaikki kirjoittajat olivat pohjoismaisten kielten pää- tai sivuaineopiskelijoita Helsingin yliopistossa; kirjoittajista 23 oli aivan opintojensa alussa, 11 puolestaan suoritti aineopintojaan. Opiskelijoita pyydettiin laatimaan esseemuotoinen kirjoitelma siitä, miten he ovat päätyneet opiskelemaan ruotsia. Kirjoitelmat olivat osa opiskelijoiden kurssisuorituksia, mutta niiden antaminen tutkimusaineistoksi oli täysin vapaaehtoista. Kerätty narratiivinen aineisto on anonymisoitu, ja tulosten raportoinnissa on huolehdittu siitä, ettei yksittäisiä kirjoittajia ole mahdollista tunnistaa.

Kirjoitelmat on analysoitu laadullisesti temaattisen sisällönanalyysin (Tuomi & Sarajärvi 2002) ja metaforisen analyysin (ks. esim. Huhtala 2014) keinoin. Tulososiossa raportoin ensin temaattisen analyysin tulokset kolmena pääkategoriana ja niiden sisällä olevina teemoina. Tämän jälkeen esittelen lyhyesti joitakin aineistosta löytyneitä metaforia. Tekstiesimerkit ovat ruotsiksi siinä muodossa kuin ne kirjoitelmissa esiintyvät. Esimerkit on pyritty valitsemaan niin, että ne kuvaisivat aineistoa mahdollisimman todenmukaisesti.

Motivoitunutta opiskelua haasteista huolimatta

Temaattisen analyysin tulokset esitellään kolmessa osassa: miksi ruotsin osaamista pidetään tärkeänä, mitkä asiat koetaan haasteellisina ja mitkä tekijät saavat opiskelijat jatkamaan opintojaan.

Miksi ruotsin osaamista pidetään tärkeänä?

Opiskelijat kertovat arvostavansa ruotsin kieltä ja sen osaamista monista syistä. Yksi keskeisistä syistä on Suomen kaksikielisyys. Kaksikielisessä maassa on tärkeää osata molempia kieliä muun muassa kielen säilymisen ja ruotsinkielisten palveluiden turvaamiseksi: *”Det är viktigt att svenskspråkiga människor får tjänster på sitt eget språk.”* Monet nostavat esille Ruotsin ja ruotsin kielen osana Suomen historiaa ja samalla osana suomalaista identiteettiä: *”I min åsikt förlorar Finland en viktig del av sin identitet om vi uppger tvåspråkighet.”* Arvokkaana koetun kaksikielisen kulttuuriperinnön säilyttämistä pidetään keskeisenä.

Ruotsin kieli on monelle tärkeä väylä monenlaisiin kulttuurisiin resursseihin. Varsinkin ruotsinkieliset televisio-ohjelmat ja kirjallisuus kiinnostavat opiskelijoita. Kirjoitelmissa tulee myös kerta toisensa jälkeen esille se, miten tärkeänä pohjoismaista yhteenkuuluvuuden tunnetta pidetään:

Jag vill kunna prata med alla nordbor och känna mig hemma i alla nordiska länder. Jag är så stolt över att vara en nordbo. När man kan svenska, kan man nästan alla nordiska språk.

Moni kertoo, että toivoisi saavansa tuttavvia ja ystäviä myös muista Pohjoismaista kuin Ruotsista. Kaiken keskiössä on kuitenkin kiinnostus itse kieltä kohtaan ja motivaatio sen opiskeluun: *”Jag är väldigt motiverad att studera svenska.”*

Mitkä asiat koetaan haasteellisina?

Monia kirjoittajia vaivaa tiedotusvälineiden välittämä yksipuolinen kuva ruotsin kielestä, mutta moni kertoo myös kohdanneensa asenteita, joiden mukaan on jollain tavalla outoa valita ruotsi (tai pohjoismaiset kielet) pää- tai sivuaineeksi ihan vapaaehtoisesti. Jotkut opiskelijat kertovat lähiympäristönsä suhtautuneen epäluuloisesti heidän päätökseensä ryhtyä opiskelemaan ruotsia.

Nästan varje gång då jag träffade en ny människa [i början av mina studier], var jag tvungen att berätta att det inte är så konstigt och skrämmande att någon vill studera just mitt huvudämne frivilligt.

Tuttavien ja joidenkin sukulaistenkin ennakkoluulot ruotsin opiskelua kohtaan koetaan välillä rasittavina. Omaa kielivalintaa ei aina jaksettaisi selitellä ja puolustella, varsinkin jos itse tuntee olevansa opiskelemassa juuri haluamaansa oppiainetta. Kuitenkin oman oppiaineen puolustamista pidetään lähes velvollisuutena.

Tyvär är attityden mot svenska speciellt negativ, åtminstone när det gäller svenska som skolämne. ... Jag börjar genast försvara svenskan och tycker att det nästan är mitt ansvar att allmänbildar andra om denna sak.

Mitkä tekijät saavat opiskelijat jatkamaan opintojaan?

Tärkein opintojen sujumista edistävä seikka on oma kiinnostus ja motivaatio. Kielen opiskelua on pidetty jopa etuoikeutena jo peruskoulusta saakka.

För mig har det aldrig varit "tvångsvenska". Jag tycker att det har varit ett privilegium att studera svenska på grundskolan och gymnasiet. Tack vare språkundervisningen har jag fått kunskaper att njuta av svensk kultur: läsa böcker, titta på filmer och tv, lyssna på musik och så vidare.

Rakkaus kieltä ja siihen liitettyjä arvoja kohtaan kantaa pitkälle ja antaa voimia opiskeluun. Lisäksi tarvitaan sinnikkyyttä ja päättäväisyyttä.

Jag älskar att studera svenska! Tack vare popularkulturen förälskade jag mig i svenska språket redan när jag var pytteliten. Jag har associerat svenska med bra saker, till exempel progression och tolerans.

Man behöver kärlek mot språket och massor av vilja att motivera sina val, men om man tycker svenskan på riktigt, är det värd allt. ... Ibland måste man ändå lyssna på sitt hjärta. Efter att ha valt svenskan medvetet kan man också säga att att studera svenska känns väldigt bra.

Yksi opiskelun päätarkoituksista on yleensä ammatillinen. Monissa kirjoitelmissa tuodaankin esille erilaisia tulevaisuudensuunnitelmia ja todetaan, että opinnoista on varmasti hyötyä työn saamisessa. Kirjoittajien joukossa on useita tulevia opettajia. He tuovat esille huolen siitä, että ruotsin opettaminen voi olla haasteellisempää kuin muiden kielten opettaminen. Heidän mukaansa ruotsinopettajalta vaaditaan tavallista enemmän innostusta omaa ainettaan kohtaan ja myös taitoa motivoida oppilaita.

Jag ser att lärarna har en chans att påverka elevernas attityder till svenska. Lärarens egen entusiasm och positiv attityd sprider sig till eleverna.

Eräs opiskelija toteaa, että on ehkä hyväkin asia, jos opettaja joutuu motivoimaan oppilaitaan tavallista enemmän.

Att få ungdomar att överkomma sina fördomar och bli motiverade att lära sig svenska kommer att bli utmanande men kanske kan det vara också en bra sak. När läraren måste kämpa för att fånga elevens intresse blir lektioner väl planerade och övningar varierande.

Metaforat tunteiden välittäjinä

Metaforisen analyysin tulokset osoittavat, että opiskelijoilla on usein hyvin vahva tunneside ruotsin kieleen. Kieli ja sen opiskelu voidaan nähdä (toteutuneena) unelmana tai keinona unelman toteuttamiseen: *"Jag har alltid*

drömt om att vara lärare. Och jag vill lära svenska.” Ruotsia halutaan opiskella, jotta opiskelijan olisi myöhemmin mahdollista toimia unelma-ammattissaan. Tuo ammatti on varsin monelle kieltenopiskelijalle opettajan työ. Ruotsin opiskelu voidaan nähdä avaimena tulevaisuuteen silloinkin, kun ammatilliset suunnitelmat ovat vielä avoimena.

[A]tt ha kunskaper i språk öppnar så många dörrar till framtiden att det känns omöjligt att kunna veta till vilket håll skall jag inrikta mig. Men som sagt, vägen är rätt.

Rakkaus kieltä kohtaan tulee esille jo temaattisen analyysin tuloksissa, mutta vielä selkeämmin se näkyy opiskelijoiden käyttämissä metaforissa. Ruotsin kielestä puhutaan rakkauden tai jopa intohimon kohteena: *”Min passion för språk [svenska] har bara ökat under tidens gång.”* Rakkautta opiskeltavaan kieleen pidetään itsestään selvänä. Jos tekee tietoisien päätöksen ryhtyä opiskelemaan kieltä, joka voi aiheuttaa omassa lähipiirissäkin ristiriitaisia reaktioita, valinnan takana on yleensä vahva tunne ja päättäväisyys.

Kaksikielisille opiskelijoille ruotsin kieli on vieläkin läheisempi, osa itseä: *”mitt andra modersmål; en del av mig”*. Kuitenkin myös taustaltaan täysin suomenkieliset kirjoittajat kertovat kielen olevan heille hyvin läheinen; sen voidaan kertoa esimerkiksi olevan lähellä sydäntä, *”nära hjärtat”*.

Yhteenvetoa

Temaattisen analyysin tuloksista voi päätellä, että ruotsin kielen yliopisto-opiskelijat ovat valinneet oppiaineensa harkiten. He perustelevat valintaansa Suomen kaksikielisyydellä, kiinnostuksella kulttuuriin ja historiaan sekä pohjoismaisella yhteenkuuluvuuden tunteella. Haasteellisina pidetään negatiivisia asenteita sekä ennakkoluuloja ruotsin kieltä ja sen opiskelua kohtaan. Oma aine ja sen valintaa ollaan valmiita puolustamaan. Opiskeluintoa pitävät yllä kiinnostus – jopa rakkaus – kieltä kohtaan, sinnikkyys ja päättäväisyys, monella myös tavoite valmistua ammattiin, jossa tarvitaan ruotsin kieltä.

Aineiston metaforinen tarkastelu antaa tukea temaattisen analyysin tuloksille. Se korostaa kirjoittajien tunnepitoista suhtautumista ruotsin kieleen ja sen opiskeluun. Kielestä puhutaan rakkauden kohteena ja sen uskotaan avaavan ovet tulevaan ammattiin. Kaiken kaikkiaan kirjoitelmista tulee esille opiskelijoiden innostus, halu oppia uutta ja suuntautuminen kohti tulevaa. Sellaiselta perustalta on hyvä jatkaa opintoja.

Artikkelin kirjoittaja Anne Huhtala työskentelee ruotsin kielen yliopistonlehtorina Helsingin yliopistossa.

Lähteet

Bruner, J. 1987. Life as narrative. *Social Research* 54(1), 11–32.

Bruner, J. 1996. *The culture of education*. Cambridge: Harvard University Press.

Heikkinen, H. L. T. 2002. Whatever is narrative research? Teoksessa R. Huttunen, H. L. T. Heikkinen & L. Syrjälä (toim.) *Narrative research. Voices of teachers and philosophers*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 13–28.

Huhtala, A. 2014. Metaforiskt om svenskan – universitetsstuderande beskriver svenskan som språk. Teoksessa R. Kosunen, K. Lepistö & P. Rossi (toim.) *Svenskan i Finland 14*. Studia humaniora ouluensia 14. Oulu: Oulun yliopisto, 73–86.

Johansson, A. 2005. *Narrativ teori och metod. Med livsberättelsen i fokus*. Lund: Studentlitteratur.

Lakoff, G. & Johnson, M. 1980. *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press.

Lakoff, G. & Turner, M. 1989. *More than cool reason*. Chicago: The University of Chicago Press.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Varghese, M., Morgan, B., Johnston, B. & Johnson, K. A. 2005. Theorizing language teacher identity: Three perspectives and beyond. *Journal of Language, Identity and Education*, 4(1), 21–44.